

Ruzie met leerlingen vreet energie

De relatie tussen leerling en leraar beïnvloedt het werkplezier van volwassenen. Niet probleemgedrag in de klas, maar conflicten met individuele leerlingen leveren stress op. Begeleiding kan een burn-out voorkomen.

door Astrid van de Weijenberg

Welke invloed heeft de relatie tussen leerkracht en leerling op de prestaties van de leerling? En op het functioneren en de tevredenheid van de leerkracht? Deze vragen, die NWO zich stelde, liggen ten grondslag aan de reviewstudie van Helma Koomen en haar collega's. Koomen: 'Naar de invloed op leerprestaties is veel onderzoek gedaan, meer dan naar arbeidssatisfactie. We hebben een geweldige hoeveelheid statistische gegevens. Die hebben we uit de onderzoeken gehaald en daarmee heb-

Kleinere afstand leerling en leraar vergroot probleem

ben we een meta-analyse uitgevoerd. Dat is dus meer dan beschrijven van wat er al is. Eén plus één is hier duidelijk meer dan twee. Zo hebben we bijvoorbeeld een vergelijking kunnen maken tussen de invloed van relaties in het primair onderwijs en die in het voortgezet onderwijs.' De onderzoekers keken nauwkeurig naar de kwaliteit van de relaties tussen leraar en leerling. Hoe positief en hoe negatief zijn ze? Er zijn leerkrachten die veel emotionele steun bieden en leerkrachten die dat weinig doen. Maar dat laatste wil nog niet zeggen dat ze een negatieve relatie met leerlingen hebben. Leerkrachten die 'nabij' zijn, kunnen ook conflicten met leerlingen hebben. Leerkrachten die afstandelijker zijn hebben niet per definitie meer conflicten. Het is belangrijk om beide aspecten, positieve en negatieve kwaliteit, in kaart te brengen.

SYMPATHIE

De meta-analyse van Koomen en haar onderzoekers leidde tot een verrassende conclusie. Koomen: 'Van te voren hadden we verwacht dat een positieve relatie vooral belangrijk zou zijn voor jonge kinderen, dat jonge kinderen meer aangewezen zouden zijn op de leerkracht. Uit ons

HUMAN TOUCH PHOTO

Goede relatie met individuele leerlingen is goed voor docent.

onderzoek blijkt dat **de invloed van de relatie juist groter wordt, naarmate kinderen ouder zijn**. Kinderen in de bovenbouw van het primair onderwijs profiteren meer van een goede relatie dan in de onderbouw. Leerlingen in het voortgezet onderwijs meer dan in het primair onderwijs.' De onderzoekers hadden deze conclusie niet verwacht, maar Koomen ziet wel een mogelijke verklaring. Als kinderen ouder worden, neemt de intrinsieke motivatie om te leren af. De werkhouding verslechtert. Bij deze leerlingen is dus meer te winnen. **De leerkracht kan het verschil maken**. Een leerkracht met wie ze een positieve relatie hebben en die ze helpt, bevordert de motivatie. Dat geldt vooral voor leerlingen uit lagere sociale milieus en zorgleerlingen. Bij hen is de invloed van de leerkracht op de leerprestaties groter dan bij de gemiddelde leerling. Ook jongens hebben

brandende vragen

baat bij een goede relatie, meer nog dan meisjes. Meisjes zijn uit zichzelf meer betrokken bij de taken die ze moeten uitvoeren. De onderzoekers keken ook naar etnische achtergrond, maar de onderzoeksresultaten daarover waren te divers en te weinig afgestemd op de Nederlandse situatie. De kwaliteit van de relatie beïnvloedt het leren, de taakbetrokkenheid en de motivatie, zo blijkt uit het onderzoek. Maar andersom geldt dat ook. De leerling die goed zijn best doet, kan rekenen op sympathie van de leerkracht. Wat er eerder is, de kip of het ei, is nog niet onderzocht.

WELBEVINDEN

Wel komt de relatie tussen leerkracht en leerling en de invloed daarvan op het welbevinden van de leerkracht aan bod in de reviewstudie. Hierover is veel minder onderzoek. De conclusies zijn dan ook voorlopig, waarschuwt Koomen. 'Wij hebben het idee dat de stress die leraren ondervinden niet zozeer te maken heeft met algemeen probleemgedrag in de klas. Daarop focussen we nu te vaak. Maar als een klas druk is of als leerlingen onderling ruzie hebben, dan kan de leraar dat buiten zichzelf houden. Hij kan dan zijn capaciteiten op het gebied van klassenmanagement inzetten. Stress krijgt hij pas bij probleemgedrag van de individuele leerling richting hemzelf. **Dergelijke conflictueuze relaties liggen vaak aan de basis van een burn-out.**'

Bij een conflictueuze relatie spelen allerlei persoonlijke kenmerken mee. Het persoonlijke en het professionele zijn niet meer uit elkaar te houden. De leerkracht wordt geconfronteerd met zijn persoonlijke karakter en de kwaliteiten en mindere kanten die daarbij horen. De relatie met leerlingen kan dus heel bevredigend zijn en voor een hoge arbeidssatisfactie zorgen, maar ook heel ondermijnend zijn en tot stress en een burn-out leiden.

Koomen vindt dat dit aspect te weinig aandacht krijgt bij de begeleiding van leerkrachten. 'Ik denk dat nu de zwarte piet te snel en te gemakkelijk bij de leerling neergelegd wordt. Ik begrijp dat wel, maar de leerkracht houdt zichzelf buiten schot en houdt de deur dicht naar de ondersteuning die nodig is. We zouden daar veel opener in moeten zijn. Het is geen schande als een leerkracht daarbij begeleiding krijgt. Het zou zijn werkplezier enorm ten goede komen.'

Meer dan vroeger lopen leerkrachten hier tegenaan, denkt Koomen. De omgangscodes zijn veranderd. **De afstand tussen leerkracht en leerling is kleiner geworden.** Dat hebben we met z'n allen laten gebeuren. Daar moet je dus ook aandacht aan besteden, vindt ze. 'We moeten minder labels op leerlingen plakken en meer kijken naar wat er tussen leerkracht en leerling gebeurt. Daar is een hoop te winnen.'

Reviewstudie leraar-leerlingrelaties, schools leren van leerlingen en welbevinden van leraren (2010). Dr. Helma Koomen (Universiteit van Amsterdam), dr. Jantine Spilt, drs. Debora Roorda, prof. Frans Oort (Universiteit van Amsterdam) en dr. Jochem Thijs (Universiteit Utrecht). NWO/PROO onderzoek: www.nwo.nl.

Wie geeft de museumles?

Er zijn van die dingen waar je als leerkracht tegenaan loopt en waarvan je nou eindelijk wel eens wilt weten hoe het zit. Bijvoorbeeld wie het best een museumles kan geven, de museummedewerker of de leerkracht zelf. We vragen het Piet Hagenaars, directeur van Cultuurnetwerk Nederland en oud-directeur van Museum Jan Cunen in Oss.

'Om deze vraag goed te beantwoorden moet je je eerst afvragen wat het doel is van het museumbezoek. Is het een kennismaking of wil je dat je leerlingen er echt iets van opsteken. Dat is een groot verschil. Vaak blijft bij leerlingen alleen de herinnering aan het gebouw. "Het was groot met hoge zalen en er hingen veel schilderijen."

Dat was al zo toen ik nog directeur was in Oss. We kregen daar kleutergroepen over de vloer voor wie dit echt een eerste kennismaking was. Maar we gaven ook instructie aan de leerkrachten zodat zij bij een volgend bezoek al meer wisten. Uit onderzoek blijkt dat zo'n museumbezoek het meest beklijft als er sprake is van samenspel. De leerkracht bereidt op school het bezoek uitgebreid voor. Vervolgens verzorgt iemand van het museum daar de les en ten slotte zorg je op school weer voor de verwerking, bijvoorbeeld door de leerlingen een verslag te laten schrijven. Zo ging dat al in 1912 toen er voor het eerst schoolklassen in Nederland op bezoek gingen in een museum. Dat was destijds het Haags Gemeentemuseum waar de leerlingen een rondleiding kregen van mevrouw Ida Peelen, de adjunct-directeur van het museum. Overigens vind ik het nu opvallend te zien hoeveel geld en energie musea besteden aan hun collectie en hoe weinig ze vervolgens uitgeven aan goed gekwalificeerde, professionele mensen die over die collectie de educatie kunnen verzorgen. En musea gebruiken allerlei educatieve toepassingen, zoals digitale informatie op computers, waar leerlingen heel druk mee bezig kunnen zijn. Maar ik vraag me wel eens af of ze de schilderijen en objecten waar het om gaat nog wel zien.' / PZ

Meer weten? Annemarie Vels Hein (red.), *Over Passie en Professie. Een eeuw publieksbegeleiding in de Nederlandse musea*. Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2010. (030-2361 200)

Hebt u ook een brandende vraag?
Mail naar redactie@didaktief.nl ovv 'vraagrubriek'.